

Názvosloví

Prvky, kyseliny, soli, komplexní sloučeniny

<http://z-moravec.net/>

25. října 2017

IUPAC Periodic Table of the Elements

1 H hydrogen 1.00794 (7)																	18 He helium 4.002602
3 Li lithium 6.941 (1)	4 Be beryllium 9.012182																
11 Na sodium 22.98976928	12 Mg magnesium 24.304																
19 K potassium 39.0983	20 Ca calcium 40.078	21 Sc scandium 44.955912	22 Ti titanium 47.867	23 V vanadium 50.9415	24 Cr chromium 51.9961	25 Mn manganese 54.938045	26 Fe iron 55.845	27 Co cobalt 58.933195	28 Ni nickel 58.6934	29 Cu copper 63.546	30 Zn zinc 65.38	31 Ga gallium 69.723	32 Ge germanium 72.630	33 As arsenic 74.9216	34 Se selenium 78.9718	35 Br bromine 79.904	36 Kr krypton 83.799
37 Rb rubidium 85.4678	38 Sr strontium 87.62	39 Y yttrium 88.90584	40 Zr zirconium 91.224	41 Nb niobium 92.90638	42 Mo molybdenum 95.94	43 Tc technetium 98	44 Ru ruthenium 101.07	45 Rh rhodium 102.9055	46 Pd palladium 106.42	47 Ag silver 107.8642	48 Cd cadmium 112.411	49 In indium 114.818	50 Sn tin 118.710	51 Sb antimony 121.757	52 Te tellurium 127.6	53 I iodine 126.905	54 Xe xenon 131.29
55 Cs caesium 132.90545	56 Ba barium 137.327	57-71 Lanthanoids	72 Hf hafnium 178.49	73 Ta tantalum 180.94788	74 W tungsten 183.84	75 Re rhenium 186.207	76 Os osmium 190.23	77 Ir iridium 192.222	78 Pt platinum 195.084	79 Au gold 196.96657	80 Hg mercury 200.59	81 Tl thallium 204.38	82 Pb lead 207.2	83 Bi bismuth 208.9804	84 Po polonium 209	85 At astatine 210	86 Rn radon 222
87 Fr francium 223	88 Ra radium 226	89-103 actinoids	104 Rf rutherfordium 261	105 Db dubnium 262	106 Sg seaborgium 266	107 Bh bohrium 264	108 Hs hassium 277	109 Mt meitnerium 268	110 Ds darmstadtium 271	111 Rg roentgenium 272	112 Cn copernicium 285	113 Nh nihonium 284	114 Fl flerovium 289	115 Mc moscovium 288	116 Lv livermorium 293	117 Ts tennessine 289	118 Og oganesson 294

57 La lanthanum 138.90547	58 Ce cerium 140.12	59 Pr praseodymium 140.90768	60 Nd neodymium 144.242	61 Pm promethium 144.91268	62 Sm samarium 150.36	63 Eu europium 151.964	64 Gd gadolinium 157.25	65 Tb terbium 158.92534	66 Dy dysprosium 162.50052	67 Ho holmium 164.93032	68 Er erbium 167.259	69 Tm thulium 168.934	70 Yb ytterbium 173.05468	71 Lu lutetium 174.967
89 Ac actinium 227	90 Th thorium 232.0377	91 Pa protactinium 231.03688	92 U uranium 238.02891	93 Np neptunium 237.04817	94 Pu plutonium 244	95 Am americium 243	96 Cm curium 247	97 Bk berkelium 247	98 Cf californium 251	99 Es einsteinium 252	100 Fm fermium 257	101 Md mendelevium 258	102 No nobelium 259	103 Lr lawrencium 262

For notes and updates to this table, see www.iupac.org. This version is dated 28 November 2016.
Copyright © 2016 IUPAC, the International Union of Pure and Applied Chemistry.

Bohrium	Bh	Curium	Cm	Darmstadtium	Ds
Einsteinium	Es	Flerovium	Fl	Hassium	Hs
Kalifornium	Cf	Kopernicium	Cn	Livermorium	Lv
Lutecium	Lu	Meitnerium	Mt	Promethium	Pm
Rhenium	Re	Rhodium	Rh	Roentgenium	Rg
Ruthenium	Ru	Rutherfordium	Rf	Seaborgium	Sg
Tellur	Te	Thallium	Tl	Thulium	Tm
Ytterbium	Yb	Yttrium	Y	Tenessin	Ts

Nové prvky			
Protonové číslo	Symbol	Český název	Latinský název
113	Nh	Nihonium	Nihonium
114	Fl	Flerovium	Flerovium
115	Mc	Moskovium	Moscovium
116	Lv	Livermorium	Livermorium
117	Ts	Tenessin	Tenessine
118	Og	Oganesson	Oganesson

Předpony a přípony

Oxidační číslo	Kation	Sůl	Kyselina
I	-ný	-nan	-ná
II	-natý	-natan	-natá
III	-itý	-itan	-itá
IV	-ičitý	-ičitan	-ičitá
V	-ičný -ečný	-ičnan -ečnan	-ičná -ečná
VI	-ový	-an	-ová
VII	-istý	-istan	-istá
VIII	-ičelý	-ičelan	-ičelá

Číslovka	Předpona
$1/2$	hemi-
1	mono-
2	di-
3	tri-
4	tetra-
5	penta-
6	hexa-
7	hepta-
8	okta-
9	nona-
10	deka-
11	undeka-
12	dodeka-

Oxidační číslo

- ▶ Oxidační číslo je formální náboj, který by atom měl, pokud bychom všechny vazebné elektrony přisoudili elektronegativnějšímu prvku.
- ▶ Součet oxidačních čísel všech atomů molekuly je roven nule.
- ▶ Součet oxidačních čísel všech atomů iontu je roven jeho náboji (vč. znaménka).
- ▶ **Vodík** se ve sloučeninách vyskytuje nejčastěji v oxidačním stavu I, výjimkou jsou hydridy, kde má oxidační číslo -I. V hydridech nekovů má vodík konvenčně oxidační číslo I.
  - ▶ $\text{H}_2^{\text{I}}\text{O}^{-\text{II}}$: $2 \times 1 + (-2) = 0$ - voda (oxan)
  - ▶ $\text{Ca}^{\text{II}}\text{H}_2^{-\text{I}}$: $2 + 2 \times (-1) = 0$ - hydrid vápenatý
- ▶ **Kyslík** tvoří sloučeniny ve třech oxidačních stavech
  - ▶ Oxidy: $\text{K}_2^{\text{I}}\text{O}^{-\text{II}}$: $2 \times 1 + (-2) = 0$ - oxid draselný
  - ▶ Peroxidy $\text{K}_2^{\text{I}}\text{O}_2^{-\text{I}}$: $2 \times 1 + 2 \times (-1) = 0$ - peroxid draselný
  - ▶ Hyperoxidy $\text{K}^{\text{I}}\text{O}_2^{-1/2}$: $1 + 2 \times (-\frac{1}{2}) = 0$ - hyperoxid draselný
- ▶ $(\text{S}^{\text{VI}}\text{O}_4^{-\text{II}})^{2-}$: $6 + 4 \times (-2) = -2$ - síran
- ▶ $(\text{Cl}^{\text{VII}}\text{O}_4^{-\text{II}})^{-}$: $7 + 4 \times (-2) = -1$ - chloristan

Kyseliny a soli

kyselina sírová

síran sodný

kyselina trihydrogenfosforečná

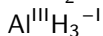
fosforečnan sodný

hydrogenfosforečnan sodný

dihydrogenfosforečnan sodný

alan (hydrid hlinitý)

selan

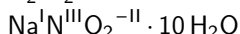
fosfan

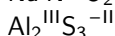
fosforan

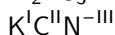
peroxid vodíku

dekahydrát dusitanu sodného

sulfid hlinitý

kyanid draselný

Názvy iontů

- ▶ Názvy jednoatomových kationtů mají koncovku danou oxidačním číslem kovu.
- ▶ U víceatomových kationtů používáme koncovku **-onium**.
- ▶ Názvy jednoatomových aniontů mají koncovku **-id**.
- ▶ Názvy aniontů odvozených od kyslíkatých kyselin se tvoří tak, že se v koncovce dané oxidačním číslem (např. -itý) zamění **-ý** za **-an**.

PH_4^+	fosfonium	PH_4Cl	chlorid fosfonia
H_2NO_3^+	nitratacidium	$(\text{H}_2\text{NO}_3)_2\text{SO}_4$	síran nitratacidia
$[(\text{CH}_3)_3\text{NH}]^+$	trimethylamonium	$[(\text{CH}_3)_3\text{NH}]\text{Br}$	bromid trimethylamonia
Cl^-	amid	NaCl	chlorid sodný
NH_2^-	amid	NaNH_2	amid sodný
N^{3-}	azid	Hg_3N_2	azid rtuťnatý
C^{4-}	karbid	Al_4C_3	karbid hlinitý
SO_4^{2-}	síran	K_2SO_4	síran draselný

Atomové skupiny

Názvy atomových skupin končí, nezávisle na jejich náboji, koncovkou **-yl**. Pokud existuje více skupin stejného složení, ale lišící se nábojem, rozlišujeme je uvedením náboje nebo oxidačního čísla centrálního atomu v názvu.

OH	hydroxyl	CO	karbonyl	NO	nitrosyl
NO ₂	nitryl	PO	fosforyl	VO	vanadyl
SO	thionyl	SO ₂	sulfuryl	SeO	seleninyl
SeO ₂	selenonyl	CrO ₂	chromyl	UO ₂	uranyl
ClO	chlorosyl	ClO ₂	chloryl	ClO ₃	perchloryl

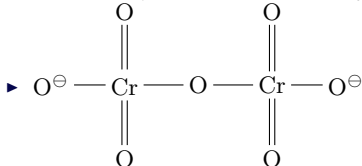
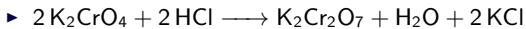
COCl₂ - chlorid karbonylu

UO₂(NO₃)₂ - dusičnan uranylu(2+) nebo dusičnan uranylu(VI)

Izo- a heteropolyanionty

- ▶ **Izopolyanionty** jsou anionty obsahující dva a více centrálních atomů téhož prvku.
- ▶ **Heteropolyanionty** jsou anionty obsahující dva a více centrálních atomů různých prvků.
- ▶ Vznikají kondenzací monomerních jednotek, např.:

- ▶ Cyklické a řetězovité struktury odlišujeme příponami **cyklo-** a **katena-**.
- ▶ U heteropolyaniontů se názvy jednotlivých složek řadí v pořadí, v jakém jsou zapsány ve vzorci a oddělují se pomlčkami. Pořadí volíme tak, abychom začínali kovem, jehož značka je v abecedním pořadí co nejbližší začátku.
  - ▶ $(\text{O}_3\text{CrOAsO}_2\text{OPO}_3)^{4-}$ - anion
chromano-arseničnano-fosforečnanový(4-)

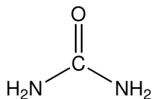
Koordinační sloučeniny

Koordinační sloučenina je sloučenina obsahující alespoň jednu donor-akceptorovou vazbu. Název těchto sloučenin se tvoří pojmenováním centrálního atomu a jednotlivých ligandů.

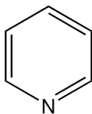
Vzorec	Ion	Ligand
SO_4^{2-}	Síran	Sulfato-
$\text{S}_2\text{O}_3^{2-}$	Thiosíran	Thiosulfato-
PO_4^{3-}	Fosforečnan	Fosfato-
CH_3COO^-	Octan	Acetato-
F^-	Fluorid	Fluoro-
O^{2-}	Oxid	Oxido-
H^-	Hydrid	Hydrido-
SCN^-	Thiokyanatan	Thiokyanato-

Koordinační sloučeniny

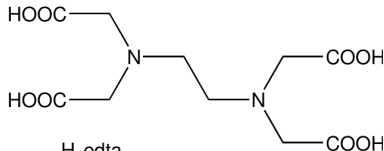
Organické ligandy

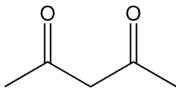
ur
močovina

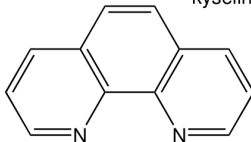
py
pyridin

H₄edta
Chelaton 2
kyselina ethylendiamintetraoctová

Hacac
acetylaceton
2,4-pentadion

phen
1,10-fenantrolin

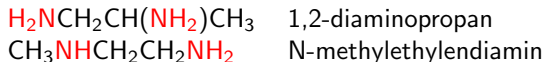
Koordinační sloučeniny

Izomerie

a) Ligand se koordinuje k centrálnímu atomu různými donorovými atomy. Jev se nazývá **vazebná izomerie** a izomery rozlišujeme rozdílnými názvy ligandů

–NO ₂	nitro	–ONO	nitrito
–SCN	thiokyanato	–NCS	isothiokyanato
–SeCN	selenokyanato	–NCSe	isoselenokyanato

b) Koordinují se izomerní ligandy za vzniku **polohových izomerů**. I tento případ se vystihne rozdílným názvem ligandů

Koordinační sloučeniny

Izomerie

c) Komplex má zaměněny ionty v koordinační a iontové sféře. Tuto situaci, nazývanou **ionizační izomerie**, řeší název komplexu

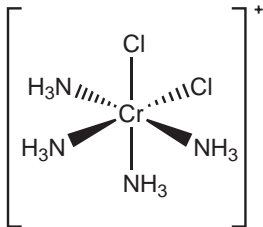
$[\text{Co}(\text{NH}_3)_5\text{SO}_4]\text{Br}$	bromid pentaammin-sulfatokobaltitý
$[\text{Co}(\text{NH}_3)_5\text{Br}]\text{SO}_4$	síran pentaammin-bromokobaltitý

d) U koordinačních sloučenin s komplexním kationtem i aniontem se může měnit rozdělení ligandů mezi koordinačními sférami obou centrálních atomů (**koordinační izomerie**)

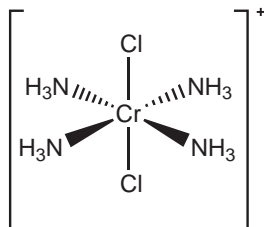
$[\text{Pt}(\text{NH}_3)_4][\text{CuCl}_4]$	tetrachloroměďnatan tetramminplatnatý
$[\text{Cu}(\text{NH}_3)_4][\text{PtCl}_4]$	tetrachloroplatnatan tetraamminměďnatý

Koordinační sloučeniny

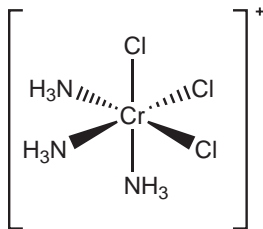
Izomerie

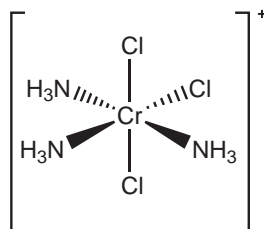
cis-dichloro-tetramminochromitan

trans-dichloro-tetramminochromitan

fac-trichloro-triamminochromitý

mer-trichloro-triamminochromitý